

Legislativní vymezení NNO - přednáška

Jakub Pejcal (*jakub.pejcal@econ.muni.cz*)

Centrum pro výzkum neziskového sektoru

2020, Brno

Obsah přednášky

- původní úpravy neziskového sektoru
 - legislativní vymezení
 - jednotlivé právní formy organizací
 - charakteristika původního prostředí

- aktuální úprava neziskového sektoru
 - „nový“ Občanský zákoník
 - právní formy podrobněji
 - „ve vší stručnosti“

Původní úpravy neziskového sektoru I. (před 1. 1. 2014)

- neexistence právní definice pojmu NNO
 - zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů
„...nejsou založeni nebo zřízeni za účelem podnikání...“
 - zájmová sdružení právnických osob, pokud mají tato sdružení právní subjektivitu a nejsou zřízena za účelem výdělečné činnosti
 - občanská sdružení včetně odborových organizací
 - politické strany a politická hnutí
 - registrované církve a náboženské společnosti
 - nadace a nadační fondy
 - obecně prospěšné společnosti
 - veřejné vysoké školy
 - obce
 - organizační složky státu
 - kraje
 - příspěvkové organizace
 - státní fondy
 - subjekty, o nichž tak stanoví zvláštní zákon

(včetně veřejných subjektů!)

Původní úpravy neziskového sektoru II. (před 1. 1. 2014)

- mimo zákon o daních z příjmů také:
 - vyhláška č. 504/2002 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů, pro účetní jednotky, u kterých hlavním předmětem činnosti není podnikání, pokud účtují v soustavě podvojného účetnictví (zkratka „vyhláška č. 504/2002 Sb.“)

„...jejich hlavním předmětem činnosti není podnikání...“

- politické strany a politická hnutí
- občanská sdružení včetně odborových organizací
- církve a náboženské společnosti
- obecně prospěšné společnosti
- zájmová sdružení právnických osob
- organizace s mezinárodním prvkem
- nadace a nadační fondy
- společenství vlastníků jednotek
- veřejné vysoké školy
- jiné účetní jednotky...

(již neobsahuje veřejné subjekty)

Původní úpravy neziskového sektoru III. (před 1. 1. 2014)

- obecný úzus? Považujeme za NNO toto:
 - zájmová sdružení právnických osob (*zákon č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník*)
 - občanská sdružení včetně odborových organizací (*zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů*)
 - sdružení bez právní subjektivity (*zákon č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník*)
 - honební společenstva (*zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti*)
 - profesní komory (*různé zákony – není v nich jednotnost*)
 - politické strany a politická hnutí (*zákon č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách...*)
 - registrované církve a náboženské společnosti (*zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání...*)
 - nadace a nadační fondy (*zákon č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech*)
 - obecně prospěšné společnosti (*zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech*)
 - společenství vlastníků jednotek (*zákon č. 72/1994 Sb., o vlastnictví bytů*)
 - veřejné vysoké školy (*zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách*)

Původní neziskový sektor (před 1. 1. 2014)

- původní neziskový sektor = velmi pestré prostředí
 - rozdíly v samotných organizacích jedné právní formy (velikost, stáří, činnost...)
 - rozdíly v legislativním vymezení – legislativní „aviváž“
 - ⇒ nerovnoměrnost možností
 - ⇒ horší transparentnost (rejstříky)
- je vždy heterogenita přínosná?

Aktuální úprava neziskového sektoru I. (co je nového?)

- k 1. 1. 2014 vstoupil v účinnost Nový Občanský zákoník
 - zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník (dále jen „NOZ“)
 - souhrnná úprava pro občanské fungování
 - 3.081 paragrafů na 649 stranách (+ důvodové zprávy)
 - zrušeno 238 předpisů (rozuměj zákonů)
- odstranění provizoria
- sjednocení právních úprav
- odstranění formalismu (právo pro člověka, základní mantinely)
- zásadních 14 prvních paragrafů:
 - důraz na autonomii vůle člověka (většina norem má dispozitivní charakter)
 - vše je dovoleno, co není zakázáno
 - princip právní jistoty
 - předpoklad poctivosti

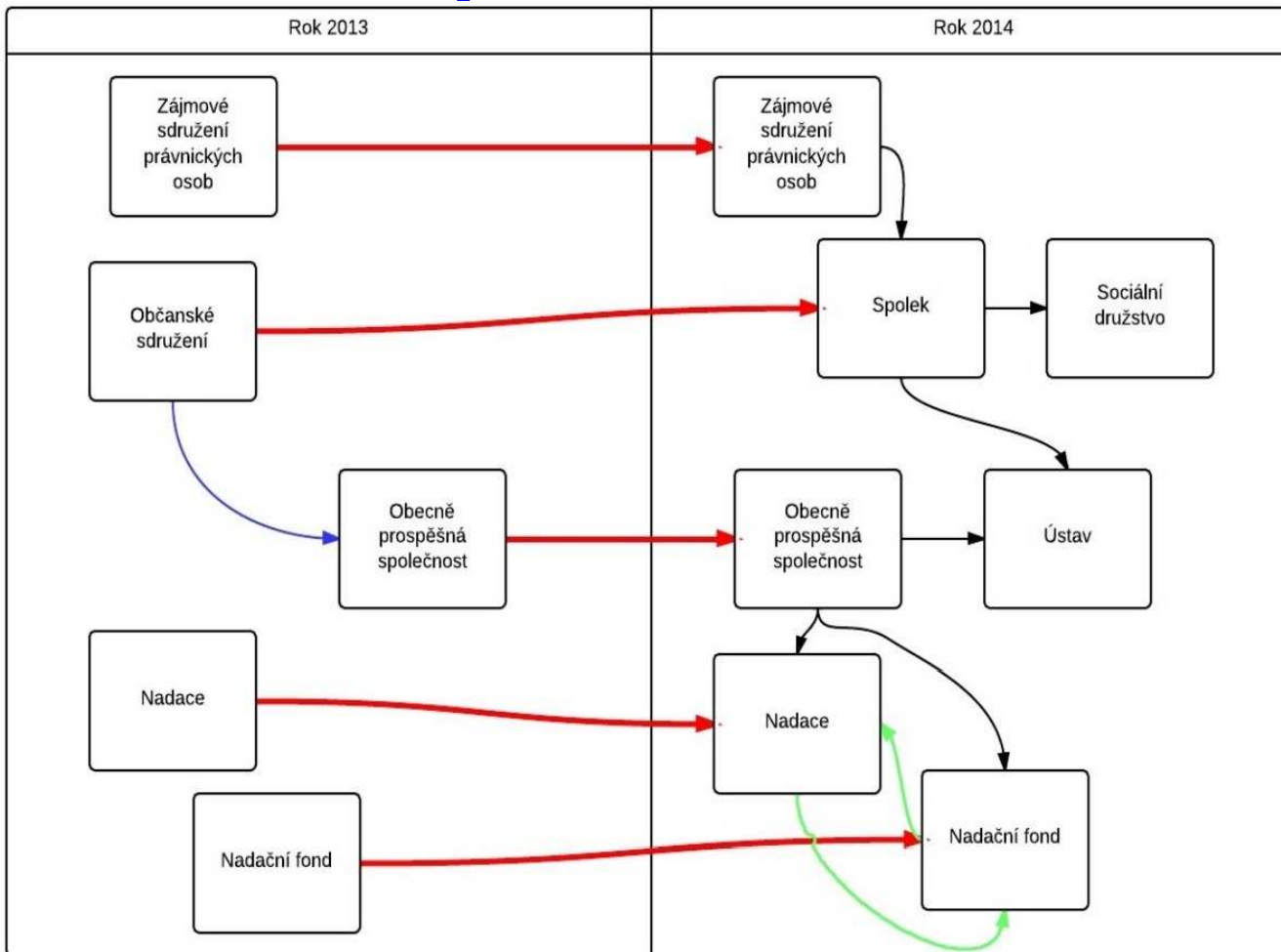
Aktuální úprava neziskového sektoru II. (co je nového?)

- jednotná úprava řady NNO – prostředí se výrazně mění (zjednodušuje?)
 - „čitelnější“
 - „přehlednější“
- rozlišení právnických osob podle charakteristiky „faktického základu“ do dvou skupiny:
 - korporace (právnické osoby společenství osob)
 - fundace (právnické osoby vytvořené majetkem vyčleněným k určitému účelu)
- zřízeny veřejné rejstříky právnických osob (zákon č. 314/2013 Sb.)
- diskuse kolem veřejné prospěšnosti – ukončena v roce 2018

Aktuální úprava neziskového sektoru III. (co je nového?)

- podle nové úpravy (nejen NOZ) lze za NNO považovat:
 - zájmová sdružení právnických osob (NOZ; § 3051)
 - spolky (NOZ; § 214 - § 302)
 - sdružení bez právní subjektivity (resp. společnosti) (NOZ; § 2716 - § 2755)
 - honební společenstva (zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti)
 - profesní komory (různé zákony – není v nich jednotnost)
 - politické strany a politická hnutí (zákon č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách...)
 - registrované církve a náboženské společnosti (zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání...)
 - nadace a nadační fondy (NOZ; § 303 - § 401)
 - obecně prospěšné společnosti (NOZ; § 3050)
 - společenství vlastníků jednotek (NOZ; § 1194 - § 1122)
 - veřejné vysoké školy (zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách)
 - ústavy (NOZ; § 402 - § 418)
 - sociální družstva (zákon č. 90/2012 Sb., o korporacích; § 758 - § 773)
- vznik právní neosoby – svěřenský fond (NOZ, § 1448)
- a kolik jich vlastně je? [1](#)

Aktuální úprava neziskového sektoru IV. (co je nového?)

změna ze zákona (červená)
 přechod možný jen před 1. 1. 2014 (modrá)
 přechod možný dle přechodných ustanovení NOZ (černá)
 přechod možný dle NOZ vždy (zelená)

zdroj: J. Benák, 2013, prezentace, BPV_ERNO

A teď konkrétněji...

**OBČANSKÉ SDRUŽENÍ => SPOLEK
(korporace)**

OBČANSKÉ SDRUŽENÍ: původní právní forma

(před 1. 1. 2014)

- proč se jí stále zabývat?
- obdobnou úlohu měla tzv. „občanská sdružení“
 - zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů
 - (právo na svobodné sdružování – svobodná vůle)
 - (netřeba povolení státního orgánu)
 - (nevztahoval se na politické strany a politická hnutí, výdělečné činnosti a církve a náboženské společnosti)
 - (zapovězené aktivity občanských sdružení)
 - (základem organizace – stanovy: název, sídlo, cíl, orgány, organizační jednotky, hospodaření)
 - (vznik registrací – přípravný výbor alespoň o 3 osobách – alespoň jeden 18+)

OBČANSKÉ SDRUŽENÍ: původní právní forma

(před 1. 1. 2014)

- obvyklé aktivity (hlavní vs. vedlejší činnost)
 - odborové organizace
 - tělovýchovné jednoty
 - zahrádkáři
 - rybářské spolky
 - chovatelé včetně včelařů
 - Český červený kříž
 - Obec architektů
 - Obec moravskoslezských spisovatel
 - Asociace muzeí a galerií
 - amatérské kulturní spolky
 - Pionýři
 - Skauti
 - ...
- původní registr již bohužel není funkční

OBČANSKÉ SDRUŽENÍ: původní právní forma

(před 1. 1. 2014)

- principy, na nichž byla občanská sdružení založena
 - Princip dobrovolnosti
 - Princip osobního členství
 - Princip absence majetkové participace členů
 - Princip spolkové samosprávy
 - Princip oddělení od státu

- co bylo pro legislativní úpravu občanských sdružení charakteristické
 - atmosféra roku 1989
 - velmi liberální právní úprava
 - pestrá paleta aktivit
 - rozhodovací praxe MV ČR

SPOLEK: obecný koncept

- nástupnická organizace občanských sdružení
 - členská základna (min. 3 osoby – nenucené členství, možnost i PO)
 - založeno za společným zájmem
 - činnost vzájemně či veřejně prospěšná
 - hlavní činnost vs. činnost vedlejší (možné i podnikání)
- základem organizace – stanovy: název, sídlo, cíl, orgány, práva a povinnosti členů (možnost vzniku pobočného spolku)
 - název obsahuje buď slovo „spolek“, nebo slova „zapsaný spolek“, příp. „z. s.“
 - povinné orgány: statutární (5 let funkční období) a nejvyšší orgán (čl. schůze) + (možnost zřízení kontrolní komise)
- vznik zápisem do veřejného rejstříku (rejstříkový soud – místní krajský soud, spolkový rejstřík)
- přechodné období 2 let pro změnu názvu a 3 let pro změnu stanov do stavu v souladu s NOZ, přechodné období pro transformace na jiné právní formy (ústav, sociální družstvo)

SPOLEK: vzor stanov a spolkový rejstřík

- vzorové stanovy
 - plný internet, [např.](#)
 - závazné pouze to, aby obsahovaly, co definuje NOZ
 - popis postupu založení a vzniku: [např.](#)
- spolkový rejstřík
 - obsahuje základní veřejně dostupné informace o organizacích
 - dostupný [zde](#)

A teď konkrétněji...

**NADACE A NADAČNÍ FOND
(fundace)**

NADACE: obecný koncept

- „právnícká osoba soukromého práva, která je tvořena účelovým sdružením majetku, který má svými výnosy sloužit společensky či hospodářsky užitečnému účelu“
- nová úprava původní právní formy:
 - (zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník; § 303 - § 401)
 - změny proti původní legislativě?
 - liberalizace (důraz na vůli zakladatele)
 - hospodářsky užitečný účel
 - (přidružený fond)
- obecně:
 - trvalý charakter
 - neslouží k výdělečným účelům, může však podnikat (vedlejší činnost)
 - veřejně prospěšný účel vs. dobročinný účel nadace
 - držba tzv. „nadační jistiny“ (resp. kapitálu, v min. rozsahu 500.000 Kč)

NADACE: konkrétněji

- založení:
 - na základě nadační listiny (zakládací listina vs. pořízení pro případ smrti) – charakter veřejné listiny
 - obsah nadační listiny: název a sídlo, identifikace zakladatele, účel existence, výše vkladu, výše nadačního kapitálu, identifikace správní rady (statutární orgán) a dozorčí rady (resp. revizora), určení správce nadačního kapitálu, určení podmínek pro poskytování nadačního příspěvku
- fungování:
 - na základě statutu nadace
 - nadační jmění ve vlastnictví avšak bez možnosti volné dispozice
 - forma nadačního jmění může být různá (peníze, nemovitosti, umělecké předměty, cenné papíry...)
 - nadační příspěvky – ne rozpouštění nadačního jmění ale z jeho výnosů
 - možnost tzv. přidruženého fondu – majetkový soubor bez právní subjektivity (majetek ve správě nadace, resp. nadačního fondu - vlastníkem zakladatel) ... nejde o tzv. svěřenský fond (původní vlastník pozbývá vlastnictví)

NADAČNÍ FOND

- „právnícká osoba soukromého práva, založená k účelu společensky nebo hospodářsky užitečnému“
- obecně „zjednodušená“ nadace
 - nemusí mít nutně trvalý charakter
 - institucionalizovaná veřejná sbírka
 - nevytváří nadační jistinu ani nadační kapitál
 - předmět vkladu ani dar nemusí splňovat předpoklad trvalého výnosu

ZNÁMÉ NADACE A NADAČNÍ FONDY

- Výbor dobré vůle – nadace Olgy Havlové
- Nadace rozvoje občanské společnosti
- Nadace Dagmar a Václava Havlových VIZE 97
- Nadace Terezy Maxové
- Nadace Adra
- Nadace Charty 77
- Nadace Partnerství
- Nadace Via
- Nadání Josefa, Marie a Zdenky Hlávkových
- Nadace Open Society Fund Praha
- Vzdělávací nadace Jana Husa
- Nadace Veronica

A teď konkrétněji...

**OBECNĚ PROSPĚŠNÁ SPOLEČNOST
&
ÚSTAV**

OBECNĚ PROSPĚŠNÁ SPOLEČNOST

- původní právní forma, která dnes dožívá (nahrazuje ji „ústav“)
- „poskytuje veřejnosti obecně prospěšné služby za předem stanovených a pro všechny stejných podmínek“
 - (zakladatelem mohla být právnická i fyzická osoba – včetně obcí a státu)
 - (založení na základě zakládací smlouvy či zakladatelské listiny: název a sídlo, identifikace zakladatele, druh obecně prospěšných služeb a podmínky jejich poskytování, identifikace správní rady a způsob jejího jmenování a jednání, identifikace dozorčí rady a způsob jejího jmenování a jednání, hodnotu a označení majetkových vkladů, způsob zveřejňování výroční zprávy o činnosti a hospodaření)
 - (nejvyšší orgán: správní rada, statutární orgán: ředitel, kontrolní orgán: dozorčí rada)
 - (vznik zápisem do rejstříku vedeného rejstříkovým soudem)
- oblasti aktivit: školství, kultura, sociální péče, zdravotnictví

ÚSTAV: obecný koncept

- nová právní forma (nahrazuje „obecně prospěšnou společnost“)
- „provozuje činnosti užitečné společensky nebo hospodářsky s využitím své osobní a majetkové složky. Tyto činnosti jsou provozovány za předem stanovených podmínek a jsou každému rovnocenně dostupné“
- je pro něj charakteristické využití jak osobní, tak majetkové složky

ÚSTAV: konkrétněji

- založení:
 - na základě zakládací listiny nebo pořízením pro případ smrti
 - obsah zakládací listiny: název („ústav“, „zapsaný ústav“, „z. ú.“), sídlo, vymezení účelu (případně i předmět vedlejší činnosti), identifikace správní rady a způsob jejího jmenování a jednání, způsob určení ředitele...
 - nejvyšší orgán: správní rada, statutární orgán: ředitel, kontrolní orgán: dozorčí rada (nemusí nutně být zřízena)
 - vznik zápisem do rejstříku vedeného rejstříkovým soudem
- fungování:
 - na základě statutu ústavu
 - povinnost zveřejňovat výroční zprávu
 - povinnost auditu při obratu vyšším jak 10 mil. Kč

A teď konkrétněji...

ORGANIZACE NA POMEZÍ SEKTORŮ:

- sociální družstvo
- církve a náboženské společnosti
- organizační složky státu
- příspěvkové organizace

SOCIÁLNÍ DRUŽSTVO

- „družstvo, které soustavně vyvíjí obecně prospěšné činnosti směřující na podporu sociální soudržnosti za účelem pracovní a sociální integrace znevýhodněných osob do společnosti s přednostním uspokojováním místních potřeb a využíváním místních zdrojů podle místa sídla a působnosti sociálního družstva, zejména v oblasti vytváření pracovních příležitostí, sociálních služeb a zdravotní péče, vzdělávání, bydlení a trvale udržitelného rozvoje.“
- upravuje zákon č. 90/2012 Sb., o korporacích; § 758 - § 773
- členská základna (právnícké i fyzické osoby bez omezení)
- fyzické osoby v postavení: zaměstnanců, dobrovolníků, příjemců služeb
- možnost rozdělování až 33 % ze zisku mezi členy (zbytek zpět do aktivit)
- možnost podnikání

CÍRKEVNÍ PRÁVNICKÉ OSOBY I. - CNS

- složka církve a náboženské společnosti (CNS)
- „dobrovolné společenství osob s vlastní strukturou, orgány, vnitřními předpisy, náboženskými obřady a projevy víry, založené za účelem vyznávání určité náboženské víry, ať veřejně nebo soukromě, a zejména s tím spojeného shromažďování, bohoslužby, vyučování a duchovní služby“
- základní právo na náboženské vyznání – vycházející z Listiny základních práv a svobod
- upravuje zákon č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech
- většina církevních náboženských skupin má vlastní vnitřní normy, kterými je upravena činnost v rámci instituce (např. Codex Iuris Canonici, kodex kanonického práva ŘKC).

CÍRKEVNÍ PRÁVNICKÉ OSOBY II. - CNS

- církev a náboženská společnost se **stává právnickou osobou** registrací, provedenou na základě žádosti splňující podmínky zákona.
 - žádost na Ministerstvu kultury
 - základní charakteristika církve a náboženské společnosti, jejího učení a poslání
 - zápis o založení církve a náboženské společnosti na území ČR
 - v originále podpisy 300 zletilých občanů ČR nebo cizinců s trvalým pobytem v ČR hlásících se k této církvi či náboženské společnosti
 - pro přiznání zvláštních práv je nezbytné mít podporu alespoň 1 promile obyvatel ČR a splňovat podmínku minimálně 10 leté registrace
 - zároveň musí být doložen základní dokument CNS se všemi náležitostmi podle zákona
- ...církve mohou také vytvářet tzv. evidované církevní právnické osoby a to v podobě: svazů církví a náboženských společností nebo účelových zařízení. Oboje je zakládáno evidencí.
- specifikum v podobě zdroje příjmů – státní příspěvek na činnost, dotace

CÍRKEVNÍ PRÁVNICKÉ OSOBY III. - CNS (k 12. 3. 2019)

1. Apoštolská církev
2. Armáda spásy – církev
3. Bratrská jednota baptistů
4. Buddhismus Diamantové cesty linie Karma Kagřů
5. Českobratrská církev evangelická
6. Církev adventistů sedmého dne
7. Církev bratrská
8. Církev československá husitská
9. Církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů v České republice
10. Církev Křesťanská společenství
11. Církev Nová naděje
12. Církev Nový Život
13. Církev Oáza
14. Církev řeckokatolická
15. Církev římskokatolická
16. Církev Slovo života
17. Církev Svatého Řehoře Osvětitel
18. Církev víry
19. Církev živého Boha
20. Evangelická církev augsburského vyznání v České republice
21. Evangelická církev metodistická
22. Federace židovských obcí v České republice
23. Jednota bratrská
24. Kněžské bratrstvo svatého Pia X.
25. Křesťanské sbory
26. Luterská evangelická církev a. v. v České republice
27. Mezinárodní společnost pro vědomí Krišny, Hnutí Hare Krišna
28. Náboženská společnost českých unitářů
29. Náboženská společnost Svědkové Jehovovi
30. Novoapoštolská církev v ČR
31. Obec křesťanů v České republice
32. Pravoslavná církev v českých zemích
33. Ruská pravoslavná církev, podvorje patriarchy moskevského a celé Rusi v České republice
34. Slezská církev evangelická augsburského vyznání
35. Společenství Josefa Zezulky
36. Starokatolická církev v ČR
37. Théravadový buddhismus
38. Ústředí muslimských obcí
39. Višva Guru Díp Hindu Mandir – české hinduistické společenství
40. Višva Nirmala Dharma

CÍRKEVNÍ PRÁVNICKÉ OSOBY IV. - EPO

- **evidovaná právnická osoba** (EPO) vzniká založením příslušným orgánem registrované církve a náboženské společnosti podle jejího základního dokumentu.
- mezi EPO patří: svazy a **účelová zařízení** (jejich hlavním úkolem je poskytovat obecně prospěšné charitativní, sociální nebo zdravotnické služby a to veřejnosti za předem stanovených a pro všechny uživatele stejných podmínek)
- návrh pro evidence EPO musí obsahovat zakládací listinu (název a identifikace zakladatele, název a sídlo účelového zařízení, označení a identifikace statutárního orgánu, stanovy...)
- evidenci EPO provádí Ministerstvo kultury

ORGANIZAČNÍ SLOŽKY

- organizace veřejné správy (tj. veřejného sektoru)
- vzniká a zaniká rozhodnutím příslušné úrovně rozpočtu – stát či ÚSC
- při jejím zřízení musí zřizovatel vydat zřizovací listinu (viz zákon)
- není samostatnou právnickou osobou
- její zaměstnanci jsou zaměstnanci zřizovatele
- není účetní jednotkou - příjmy a výdaje (rozpočet) organizační složky jsou obsaženy v rozpočtu jejího zřizovatele
- například ve formě: kulturních a informačních center, knihoven

PŘÍSPĚVKOVÉ ORGANIZACE

- organizace veřejné správy (tj. veřejného sektoru)
- vzniká a zaniká rozhodnutím zastupitelstva ÚSC
- při založení zřizovatel vydá zřizovací listinu a podá návrh na její zápis do rejstříku subjektů
- je samostatnou právnickou osobou, která má ve správě majetek svého zřizovatele (vymezeno ve zřizovací listině)
- může mít vlastní zaměstnance
- je samostatnou účetní jednotkou
- má možnost provádět vedlejší (hospodářské) činnost (vymezeno ve zřizovací listině)

ZÁBAVNÁ VSUVKA

K ZAMYŠLENÍ

- Obec ve spolupráci s místními občany chce zřídit dům pro seniory s pečovatelskou službou.
- Skupina nadšených včelařů z regionu, chce vytvořit sdružení, v němž by si vzájemně pomáhali ve svém koníčku a sdíleli své zkušenosti.
- Skupina nadšenců organizujících sportovní aktivity v obci chce přesunout svoji působnost z veřejných prostranství a pořídit si vlastní sportovní areál v obci.
- Zámožná občanka nejmenované obce chce odkázat své uspořené prostředky tak, aby z nich měli užitek obyvatelé její milované nejmenované obce.
- Skupina dobrovolných herců (dosud hrající bezplatně v budově obce) musí koupit divadelní budovu, které se obec zbavuje.
- Skupina podnikavých občanů chce dát práci znevýhodněné skupině osob v malé prádelně a nezáleží jim na osobním zisku, pouze na prospěchu svojí cílové skupiny.

SHRNUTÍ

- klíčová úloha nového Občanského zákoníku
- tradiční právní formy nestátních neziskových organizací
 - občanské sdružení – spolek
 - nadace a nadační fond
 - obecně prospěšná společnost – ústav
- méně tradiční formy „nestátních neziskových organizací“
 - sociální družstvo
 - církevní a náboženské společnosti (CNS a EPO)
 - organizační složka státu
 - příspěvková organizace

LITERATURA

- zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník
- další v textu zmiňovaná legislativa

PROSTOR PRO DOTAZY

- na e-mailu nebo v diskusním fóru předmětu